

ההוא בר שידא שד דהוה משמש בי רב פפא. אזל הלך אותו שד לאתויי מוא מנהרא להביא מים מן הנהר. איעכב השתהה אותו שד קודם ששאב את המים.

כי אתא כאשר הוא חזר אמרו ליה, אמאי איעכבת מדוע התעכבת בשאיבת המים זמן רב?

אמר להו אותו השד: חכיתי עד דחלפי מים הרעים, שיחלפו המים ששתו מהם המזיקים. חזנהו, ראה השד את אנשי ביתו של רב פפא א-קו דקא שדו מוא מפומא דחצבא, שקודם שהם שותים מהכד הם שופכים מעט מים לארץ.

אמר להם אותו השד: אי הוה ידענא דרגיליתו, אם הייתי יודע שאתם רגילים למיעבד הכי לשפוך קצת מים לפני שאתם שותים — לא איעכבי! לא הייתי צריך להתעכב לפני ששאבתי את המים. שמכיון שאתם שופכים מעט מים מהכד אין לחשוש למזיקים.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל, הביא עמו ברייתא ואמר: פעם אחת אירע שמים הראשונים, שלא נטלם אדם לפני הסעודה — האכילו בשר חזיר. שהיה חנוני ישראל, שהיה מוכר בשר שחוט כשר לישראל, וכשהיה גוי נכנס לחנותו היה מאכילו בשר חזיר ונבילות.⁽²¹⁾ פעם אחת נכנס יהודי לחנותו והתישב לאכול ולא נטל את ידיו קודם האכילה, וסבור היה החנוני שהוא גוי והאכילו בשר חזיר. [ובמפרשים הסבירו איך

אמר ליה המזיק למר בר רב אשי: השתא נמי עכשיו גם כן ליקבע לי מר זימנא, ואפרע. קבע לי זמן שאוכל לשלם את דמי החבית.

קבע ליה מר בר רב אשי זימנא לתשלום הנוק.

כי מטא זימנא כשהגיע מועד התשלום, איעכב התאחר המזיק ולא שלם את חובו.

כי אתא, אמר ליה מר בר רב אשי: אמאי לא אתית באת בזמנך שקבעתי לך?

אמר ליה המזיק: כל מידי דצייר קשור, וחתים וחתום, וכייל ומדוד, ומני שספרו אותו — לית לן רשותא אין לנו רשות למישקל מיניה לקחת ממנו, עד דמשכחינן שאנו מוצאים מידי דהפקרא דבר הפקר ואותו אנחנו יכולים לקחת. ולכן עד עכשיו לא מצאתי דבר הפקר שממנו אוכל לשלם את חובי.

ואמר אביי: מריש, הוה אמינא, האי דשדי הטעם ששופך השותה מוא מים לפני שהוא מתחיל לשתות מפומא דחצבא מפי הכד לארץ, הטעם משום ציבתא מפני הקיסמים והקשים שצפים על פני המים, ולכן שופכים תחילה קצת מים כדי שהם יצאו מהכד.

אמר לי מר — רבה בר נחמני, שהטעם הוא משום דאיכא מים הרעים שפעמים ששתה מהם שד, ותקנתם היא שפיכת מקצתם לפני תחילת השתיה.

21. המהרש"א מקשה, שרש"י כותב בתחילת דבריו שהיה מוכר נבילות וטריפות ובסוף דבריו מסיים האכילו חזיר. מדוע היה צריך רש"י

כן יש להוכיח מהמנהג שנהגו לזרוק פירות לפני חתן וכלה, הובא בשלחן ערוך אורח חיים סימן קע"א סעיף ד'

הותר לו למכור בשר חזיר].

וכן אירע, שמים אחרונים הוציאו את האשה מבעלה. וכמסופר במסכת יומא, שפעם אחת התאכסנו רבי מאיר ורבי יוסי ורבי יהודה אצל בעל אכסניה, והפקידו רבי יוסי ורבי יהודה את כספם אצלו למשמרת. למחרת, כשבאו לבקש את כספם, אמר להם בעל האכסניה שלא היו דברים מעולם. פיתו אותו ומשכוהו לחנות, והשקוהו יין, וראו שהיו עדשים דבוקים על שפמו. אמרו לאשתו שבעלה אמר להם שתתן להם את כספם. וכדי שתאמין להם שבאו בשליחות בעלה נתנו לה סימן, שבאותו יום אכל בעלה עדשים. נתנה להם את כספם. וכששמע זאת בעלה, לאחר שהתעורר מיינו, גירשה מביתו. ואם היה אותו איש נזהר במים אחרונים לא היה קורה המקרה הזה שדרך נוטלי מים אחרונים לקנח את שפמם בידיים הרטובות,

ולא היה ניכר שהוא אכל עדשים, ולא היו רבי יוסי ורבי יהודה יכולים לתת לאשתו סימן. (22)

כי אתא רבין מארץ ישראל אמר: מים ראשונים, שלא נטלם האוכל, האכילו אותו בשר נבלה.

מים אחרונים שלא נטל האוכל, אחר הסעודה — הרגו את הנפש! שהוא גרס באותו מעשה במסכת יומא, שלאחר שבעלה שמע את המעשה, הוא הרגה [ולא הוציאה מביתו].

אמר רב נחמן בר יצחק: וסימנך שתדע מי מהשניים אמר שמים אחרונים הוציאו אשה מבעלה, ומי אמר שהרגו את הנפש:

אתא רב דימי — "אפקה", אתא רבין —

דוקא אם אומר לו בפירוש שזה בשר שחוטה ובאמת זה בשר נבילה או אסור, אבל אם נותן לו ואינו אומר כלום בזה אין איסור גניבת דעת. והבית יוסף בטור סימן קי"ז תירץ על השאלה הראשונה איך עשו סחורה בדברים אסורים, שזו היתה שעת השמד שגזרו על ישראל שלא ישמרו מצוות והיו צריכים מחמת פקוח נפש להראות כלפי חוץ שנוהגים כגויים.

22. לכאורה נגרמה תקלה על ידי התנאים שמחמתם נהרגה האשה. וקשה הרי אין הקדוש ברוך הוא מוציא תקלה מתחת ידי צדיקים, וכתב הבן יהודע שראו אותם חכמים שלפי גודל רשעותו ואכזריותו של אדם זה, הוא יהרוג אותה בין כה וכה במשך הזמן, ולכן אין זה נחשב שנגרמה רציחה על ידם.

להוסיף שהיה מוכר נבילות וטריפות, ומתריך שהרי אסור לישראל להתעסק באופן קבוע במכירת נבילות ודברים אסורים, כנפסק בשו"ע יורה דעה סימן קי"ז. ורק אם נודמנו לו במקרה מותר למוכרם, לכן פירש רש"י שגויים היו באים לאכול בחנותו, וזה ודאי לא מחמת בשר חזיר שבוה אסור להתעסק, אלא היו באים בשביל בשר נבילות וטריפות שהתנבלו או נטרפו תוך כדי השחיטה, ולישראל היה נותן הבשר הכשר. וכל הבשר שנטרף לו, היה מאכיל לגויים, ובאותו יום שבא האיש שזלזל בנטילת ידיים הזדמן לו במקרה בשר חזיר והאכילו.

עוד מקשה המהרש"א איך היה מאכיל את הגויים נבילות הרי אסור למכור לגוי נבילה בתור שחוטה כנפסק בחושן משפט סימן רכ"ח והמקור הוא מהגמרא לעיל [צד א.]. ומתריך, שזה

”קטלה”.

איתמר: חמי האור, מים שהוחמו באש —

והיינו, תעשה לך סימן כאלו שני הדברים היו באותה אשה, גם הוציאו אותה מבעלה וגם הרגו אותה. הראשון, שהוא רב דימי, אמר שהוציאו אותה מבעלה. והשני, שהוא רבין אמר שהרגו אותה.

חזקיה אמר: אין נוטלין מהן מים ראשונים לידים. [ונחלקו הראשונים אם חולק חזקיה על זה ששנינו לעיל בדף קה א, מים ראשונים נוטלים בין בחמים בין בצונן].

נאי אפשר לומר להיפך שהראשון אמר הרגו את הנפש והשני אמר הוציאו מבעלה, שאחרי שהרגו לא שייך לומר שהוציאו אותה מבית בעלה].

ורבי יוחנן אמר: נוטלין מהן מים ראשונים לידים.

והם היו יודעים שרב דימי בא מארץ ישראל לבבל לפני שרבין בא מארץ ישראל לבבל. ולכן ידעו להבחין שרב דימי, שהוא הראשון שבא לבבל, אמר ”מים אחרונים הוציאו אשה מבעלה”, ואילו רבין, שבא אחריו, אמר ”מים אחרונים הרגו את הנפש”.

אמר רבי יוחנן: שאלתי את רבן גמליאל בנו של רבי, האם נוטלים ממים שהוחמו באש, ואוכל טהרות היה ולכן היה זהיר בהלכות נטילת ידים. ואמר לי, כל גדולי גליל עושין כן, שנוטלים בחמי האור.

חמי טבריא —

נמצינו למדים שהיו שתי גירסאות כיצד היה המעשה:

חזקיה אמר: אין נוטלין מהן מים ראשונים לידים. אבל מטבילין בהן הידים כאשר יש במים ארבעים סאה. [שלנטילת ידים מועיל טבילה במקוה, ולא רק נטילה בכלי].

במים ראשונים — שהאכילו נבלה, או שהאכילו חזיר. ובמים אחרונים — שהוציאו אשה מבעלה, כלומר שגירשה בעלה, או שהרגוה.

ורבי יוחנן אמר: כשנטמא כל גופו הרי הוא טובל בהן, שראויים הם לטבילת כל גופו להטהר, אבל לא פניו ידיו ורגליו. לפי שחמי טבריה ראויים לטבילת גופו, ולא לטבילת ידים לאכילה. [פניו ורגליו אינם צריכים טבילה, ואגב ידיו אמר אותם].

רבי אבא מתני חדא מהני שתי גרסאות במים ראשונים, וחדא מהני שתי גרסאות במים אחרונים.

ופרכינן: והלא טבילת ידים לאכילה מועילה יותר מנטילת ידים, כפי שלמדנו במסכת חגיגה, שלחולין מספיק בנטילת ידים, ולמעשר ולקודש צריך טבילת ידים. והשתא, כל גופו טובל בהם — בחמי טבריא, טבילת פניו ידיו ורגליו לא כל שכן שתועיל! ?

ובשניהם הוא גרס לחומרא.

ברישא הוא גרס מים ראשונים האכילו בשר חזיר, שהוא חמור מבשר נבלה לפי שיש בו שני איסורים, שהוא גם נבילה.

אמר רב פפא: לטבול בחמי טבריה במקומן,

ובסיפא גרס מים אחרונים הרגו את הנפש.

תלויה במחלוקת תנאים.

דאיתא בתוספתא של מסכת ידים: **מים שנפסלו משתיית בהמה**, כגון מים שנסרחו, או חמי טבריא, כשהם **בכלים** הרי הם **פסולים** לנטילת ידים. שמים שנפסלו משתיית בהמה אינם כשרים לנטילת ידים.

אבל להטביל ידיו **בקרקע** באותם מים, הרי הם **כשרין**. לפי שיש למים האלו הכשר של מקוה על אף שאינם ראויים לשתיית בהמה, ורק בנטילת ידים צריך מים הראויים לשתיית בהמה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בקרקע רק טובל בהן כל גופו [היכן שהוא צריך לטבול את גופו], **אבל לא טובל בהם את פניו ידיו ורגליו**. שאין טבילת ידים מועילה במים שנפסלו משתיית בהמה.

והוינן בה: **השתא, כל גופו טובל בהן היכן שהוא טמא וצריך טבילה, פניו ידיו ורגליו לא כל שכן** שיכול הוא לטבול בהם. ומדוע אמר רבי שמעון בן אלעזר שאין טובלים בהן ידיו?!

ומשנינן: **אלא, לאו**, חכמים ורבי שמעון בן אלעזר נחלקו היכן **דפסקינהו בבת בירתא**, שעשה חריץ בקרקע והמים נמשכים לשם.

כשהם מחוברים למעין — **דכולי עלמא לא פליגי דשרי לטבול בהם את ידיו**, ככל מעינות ומקואות.

משקל מינייהו במנא, לקחת מהם מים בכלי וליטול בהם את ידיו — **דכולי עלמא לא פליגי דאסיר**. וחמי טבריא גרועים מסתם חמי האור שנוטלין בהם ידים, כיון שלא היתה להם אף פעם שעת הכושר, שמשעת ביאתן לעולם הם חמים.

כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, דפסקינהו בבת בירתא,⁽²³⁾ כשעשה חריץ קטן בקרקע והמים נמשכים לשם. ובאותו מקום אין שעור של ארבעים סאה [שזהו שעור מקוה], אבל המים שבו מחוברים למקוה.

דמר — רבי יוחנן סבר, גזרינן בת בירתא אטו מנא! שחוששים שמא לא יתן אל לבו לחיבור של המים למקוה, ויאמר שכמו שמתר לטבול בהם ידים כך מתר לטבול מהם ידים בכלי. ובכלי בודאי שאסור לטבול מהן ידים, כפי שהתבאר.

ומר — חזקיה סבר, לא גזרינן בת בירתא מחשש שיטול במנא, ומותר לטבול את ידיו בבת בירתא.

כתנאי, מחלוקתם של חזקיה ורבי יוחנן

מקוה אפילו אם אין בו ארבעים סאה, אם הוא מחובר לנהר. ולגבי לטבול ידיו במעין שאין בו ארבעים סאה, פסק השלחן ערוך שכשר. וביאר הבית יוסף שלמרות שלגבי טבילת אדם במעין פחות מארבעים סאה, חולקים הרמב"ם והרא"ש, מכל מקום, לענין טבילת ידים אפשר להקל. ובביאור הגר"א כתב שלגבי טבילת ידים גם הרא"ש יודה, כיון שגם הרא"ש מודה

23. שיטת רש"י היא שמדובר בחריץ קצר, ואין שם ארבעים סאה שהם שעור מקוה, ולכן פסלום לנטילת ידים. ואף שמחוברים המים שבחריץ למים שבמקוה, מכל מקום, גזרו שלא יבואו לטבול ידים במים שבכלים. אולם אם היה בהם שעור מקוה, הם כשרים לטבילת ידים. וכן היא שיטת הרשב"א בתורת הבית הארוך. והתוספות ורבינו יונה יונה כתבו, שלענין טבילת ידים כשר

ומדובר כשאין בהם ארבעים סאה אבל מחוברים הם למקוה.

ובהא פליגי תנא קמא ורבי שמעון בן אלעזר:

דמר, רבי שמעון בן אלעזר סבר, שגזרינן בת בירתא אטו מנא, ואם נתיר לו לטבול ידיו בבת בירתא הוא יבוא גם כן ליטול ידיו במים שבכלי, אפילו היכן שאינם ראויים לשתיית בהמה.

ומר תנא קמא סבר, לא גזרינן בת בירתא מחשש שיטול במים אלו בכלי.

וזהו מחלוקתם של חזקיה ורבי יוחנן. וחזקיה סבר כתנא קמא שמטבילים ידים בבת בירתא. ורבי יוחנן סבר כרבי שמעון בן אלעזר שאין מטבילים ידים בבת בירתא.

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: זה שהצריכו חכמים נטילת ידים לחולין זהו מפני סרך תרומה.

והיינו, שתקנו חכמים שיהיו "סתם ידים" טמאות כ"שניות לטומאה", וחייבו את הכהנים ליטול ידיהם לפני אכילת תרומה, כדי שלא יפסלוה במגע הידים.

ולכן, תקנו גם נטילת ידים לכל אדם, ואף

לאכילת חולין, שמתוך כך יהיו הכהנים רגילים ליטול ידיהם ולא יפסלו את התרומה.

ועוד טעם לנטילת ידים — משום מצוה!

ומבארין: מאי "מצוה"?

אמר אביי: מצוה לשמוע דברי חכמים שתקנוה.

רבא אמר: מצוה שיש לה סמך מהתורה היא, שיש לשמוע דברי רבי אלעזר בן ערך! שדרש את הפסוק.

דכתיב בפרשת הזב "וכל אשר יגע בו הזב, וידיו לא שטף במים — וכבס בגדיו, ורחץ במים, וטמא עד הערב".

אמר רבי אלעזר בן ערך — מכאן, כמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה. וכדמפרש ואזיל.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מאי, כיצד משמע מפסוק זה דין נטילת ידים?!

דכתיב זב "וידיו לא שטף במים", ומשמעות הפסוק הוא — **הא שטף הזב ידיו במים הרי הוא טהור**, ודבר זה אינו נכון, כי **הא טבילה של כל גופו במקוה בעי, ואין**

ברורה בביאור הלכה שם מחמיר בזה מאד, ומסקנתו שרק בשעת הדחק אפשר לסמוך על דעה זו. וגם אז, אם מוצא אחר כך מים כשרים צריך לחזור ליטול ידיו כדין [ובלי ברכה] ולענין הברכה שמברך כשטובל ידיו פסק המשנה ברורה שם סעיף קטן צ"ז שאם המים שטובל בהם ידיו כשרים גם לנטילת ידים, יברך על נטילת ידים, ואם הם פסולים לנטילת ידים כמו

שלטבילת כלים כשר לטבול במעין אפילו פחות מארבעים סאה. ולהלכה פסק השלחן ערוך סימן קנ"ט סעיף י"ד שבמי מעין יכול לטבול ידיו אפילו אם אין בהם ארבעים סאה. ובמי גשמים מכונסים, מקוה, שאין בהם ארבעים סאה, יש אומרים שיכול לטבול ידיו ויש אומרים שפסול לטבילת ידים והלכה כדברי המיקל. וכתב על זה הרמ"א: ויש להחמיר לכתחילה. והמשנה

מועילה לו נטילת ידיו.

אלא, הכי קאמר קרא: הנוגע בזב, וכמו כן אדם אחר שאינו זב, אלא **שלא שטף**, נטל, ידיו במים, הרי הוא **טמא**. [ואסמכתא בעלמא היא. רש"י]. ומשמע שיש טומאות שנטהרות על ידי נטילת ידים.

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: לא אמרו שצריך נטילת ידים לפירות, אלא משום נקיות.

סבור מינה, חובה ליטול ידים לפירות הוא דליכא, הא מצוה, מדרבנן, איכא.

אמר להו רבא: לא חובה היא, ולא מצוה היא, אלא רשות היא.

ודברי רבא פליגא על דרב נחמן

דאמר רב נחמן: הנוטל ידיו לפירות — אינו אלא מגסי הרוח!

ואסור לנהוג בגסות רוח, מפני שנראה הדבר כדרך גאווה שמחמיר יותר משאר האנשים. ורק היכן שיודע שאין ידיו נקיות צריך הוא ליטול ידיו. [רבינו יונה בברכות].

אמר רבה בר בר חנה: הוה קאימנא הייתי עומד קמיה דרבי אמי ורבי אסי. אייתו לקמייחו, הביאו לפניהם, כלכלה דפירי סל של פירות, ואכלו.

ולא משו ולא נטלו ידיהו לפני שאכלו את הפירות.

ולא יהבו לי מידי לאכול כדי שאוכל להצטרף עמהם לזמון.

ובריך חד חד להודיה, שכל אחד מהם בריך לעצמו.

שמע מינה ממעשה זה, תלת שלשה דברים:
א. **שמע מינה אין נטילת ידים לפירות, ולכן לא נטלו רבי אמי ורבי אסי את ידיהם.**

ב. **ושמע מינה אין מזמנין על הפירות, שאין מצוות זמון נוהגת בשלשה שאכלו פירות. ולכן לא נתנו רבי אמי ורבי אסי לרבה בר בר חנה לאכול כדי שיוכל להצטרף עמהם לזמון.**

ג. **ושמע מינה מזה שברכו כל אחד ואחד בפני עצמו ברכה אחרונה ולא הוציא האחד את חבריו בברכה אחרונה, מוכח ששנים שאכלו מצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו, כיון שאין כאן שלשה הראויים להצטרף לזמון.**

תניא נמי הכי: שניים שאכלו — מצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו.

במה דברים אמורים — שהיו שניהם "סופרים", שיודעים לברך כל אחד בפני עצמו. אבל כאשר אחד מהאוכלים הוא סופר, ואחד מהאוכלים הוא בור שאינו יודע לברך, הרי הסופר מברך ובור יוצא ידי חובתו, מדין שומע כעונה.

כף ידו של האדם מתחלקת לארבעה חלקים:

לשלשה פרקים הנמצאים באצבעות [הפרק הראשון נמצא בתחילת האצבעות, שבו נמצאות הצפורניים. הפרק השני נמצא באמצע האצבעות. והפרק השלישי נמצא

זוהי נטילה לתרומה, ורב סבר כמו הברייתא והיה מראה על עצמו בידו עד היכן צריכה להיות הנטילה.

ושמואל אמר: עד כאן, עד סוף הפרק השלישי, בין לחולין בין לתרומה לחומרא, שאין חילוק בין תרומה לחולין ובשניהם הולכים לחומרא.

ורב ששת אמר: עד כאן עד סוף הפרק השני — בין לחולין בין לתרומה, לקולא. שבשניהם מספיק לטול עד סוף הפרק השני.

אמר בר הדיא: הוה קאימנא הייתי עומד קמיה דרב אמי, ואמר: עד כאן, עד סוף הפרק השלישי, בין לחולין בין לתרומה, לחומרא. שבשניהם צריך עד סוף הפרק השלישי. (24)

ולא תימא, רבי אמי שעשה כך משום דכהן הוא ורגיל בתרומה, ולפיכך הרגיל את עצמו להחמיר אף בחולין עד הפרק השלישי כדי שיהיה רגיל כך גם בתרומה.

דהא רבי מיישא, בר בריה דרבי יהושע בן לוי, הוא ליואי שהוא היה לוי, ואינו רגיל באכילת תרומה. ואמר — עד כאן עד הפרק השלישי בין לחולין בין לתרומה לחומרא. ורואים שכך הוא סבר מעיקר הדין ולא

בסוף האצבעות, במקום חבור האצבעות לכף היד]. ולפרק רביעי, שהוא בסוף כף היד, במקום חבור כף היד לזרוע.

ונחלקו בגמרא עד היכן הוא חיוב נטילת ידיים.

תנו רבנן: נטילת ידיים שצריך לחולין היא עד הפרק השני שבאמצע האצבעות. כיון שחיוב הנטילה הוא משום סרך תרומה, מספיק אם יטול את המקום שרגיל הוא לנגוע במאכל, דהיינו בראשי האצבעות.

נטילת ידיים לתרומה — צריך עד הפרק השלישי שזהו סוף האצבעות.

קידוש ידיים ורגלים מן הכיור שצריך במקדש ^{קו-ב} — **עד הפרק העליון שהוא מקום חבור כף היד לזרוע.**

וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף שנחשב לחציצה ופוסל את הטבילה של גוף האדם, חוצץ גם בנטילת ידיים לחולין, ובקידוש ידיים ורגלים במקדש. שאם נמצא עליהם איזו שהיא חציצה, נפסלת נטילת הידים, ונפסל קדוש הידים והרגלים.

אמר רב: עד כאן עד הפרק השני, זוהי נטילה לחולין. ועד כאן עד הפרק השלישי

לכף היד. ולתרומה ולקידוש ידיים מקום הנטילה הוא כל כף היד והאצבעות, ושיטת רבינו אברהם [מובא בתוספות] שלחולין נוטלים את כל האצבע, לתרומה צריך לטול גם את כף היד, וקידוש ידיים הוא עד המרפק. וכל זה לדעת הברייתא. אבל שמואל הושה נטילת ידיים לחולין כנטילת ידיים לתרומה לחומרא וכתב הבית יוסף שכך ראוי לנהוג וכן פסק בשלחן ערוך סימן

24. רש"י מפרש שלגבי נטילת ידיים לחולין, פירוש המלה 'פרק' הכוונה סוף הפרק השני שבאצבעות, ובתרומה צריך לטול את כל האצבע. וקידוש ידיים הוא כל כף היד. ורבינו תם מפרש שלגבי נטילת ידיים לחולין מקום הנטילה הוא הפרק הראשון של האצבעות בלבד, ושיטת הר"ף שנטילת ידיים לחולין מקום נטילתם הוא כל אורך האצבע עד מקום חיבורם